

УДК 364:316.6
JEL: H53; H55; I38; J65
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-7-140-149>

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ У ХОРВАТІЇ: СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

©2026 КИРИЛЮК В. В., РЯБОКОНЬ І. О.

УДК 364:316.6
JEL: H53; H55; I38; J65

Кирилюк В. В., Рябоконт І. О. Система соціальної підтримки ветеранів у Хорватії: становлення та сучасний стан

У статті досліджується зарубіжний досвід соціальної підтримки ветеранів війни на прикладі Республіки Хорватія та визначаються можливості його використання для вдосконалення системи соціальної підтримки ветеранів війни в Україні. Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентним зростанням кількості ветеранів внаслідок російсько-української війни, що ставить перед державою завдання формування ефективної, комплексної та довгострокової системи соціального захисту, реабілітації та реінтеграції військовослужбовців у мирне життя. У цих умовах особливого значення набуває вивчення міжнародного досвіду держав, які вже пройшли шлях післявоєнного відновлення та створення дієвих механізмів підтримки ветеранів. Однією з таких держав є Хорватія, яка після вітчизняної війни 1991–1995 років зіткнулася з масштабними викликами у сфері соціального захисту учасників бойових дій та членів їхніх сімей. У роботі здійснено аналіз особливостей формування хорватської моделі соціальної підтримки ветеранів, яка базується на поєднанні державних, муніципальних і громадських механізмів допомоги. Встановлено, що система підтримки ветеранів у Хорватії розвивалася поступово та охопила широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення соціальних гарантій, медичного обслуговування, психологічної реабілітації, професійної адаптації, працевлаштування, житлового забезпечення та підтримки сімей ветеранів. Значна увага приділялася не лише матеріальним аспектам соціального захисту, а й створенню умов для повноцінної інтеграції ветеранів у суспільство та відновлення їхньої активної ролі в економічному й громадському житті країни. Проаналізовано нормативно-правові засади функціонування хорватської системи соціального захисту ветеранів. Визначено, що важливу роль у реалізації державної політики відіграють спеціалізовані органи державної влади, відповідальні за питання ветеранів, а також численні ветеранські організації, які забезпечують представництво інтересів колишніх військовослужбовців та сприяють їхній соціальній адаптації. Особливістю хорватської моделі є інституціоналізація ветеранської політики та створення окремих механізмів координації між різними суб'єктами соціальної підтримки, що дозволяє забезпечувати комплексний підхід до вирішення проблем ветеранів. Установлено, що окремі аспекти зарубіжного досвіду можна імплементувати на практиці в Україні, зокрема міжвідомчу координацію послуг, підтримку ветеранського бізнесу та залучення громадських організацій до реалізації державної політики. Стаття підготовлена в рамках наукового проєкту «Модель соціальної підтримки та професійної реінтеграції ветеранів» (реєстраційний номер проєкту: 2025.07/0433), який реалізується за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України.

Ключові слова: ветерани війни; соціальна підтримка; досвід Хорватії; соціальний захист; психологічна підтримка; пенсійне забезпечення; медичне забезпечення; соціальна сфера.

Табл.: 4. Бібл.: 20.

Кирилюк Володимир Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: volodymyr.kyryliuk@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4840-1690>

Рябоконт Іван Олександрович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: ivan.ryabokon@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2005-6576>

UDC 364:316.6
JEL: H53; H55; I38; J65

Kyryliuk V. V., Ryabokon I. O. Social Support System for Veterans in Croatia: Emergence and Current Status

The article examines international practices in providing social support to war veterans, using the Republic of Croatia as a case study, and identifies opportunities for applying these practices to improve the system of social support for war veterans in Ukraine. The relevance of the study stems from the unprecedented increase in the number of veterans resulting from the Russian-Ukrainian war, which presents the State with the task of establishing an effective, comprehensive, and long-term system for the social protection, rehabilitation, and reintegration of military personnel into civilian life. In these circumstances, studying the international experience of countries that have already undergone postwar recovery and established effective mechanisms for supporting veterans takes on particular significance. One such country is Croatia, which, following the 1991–1995 War of Independence, faced significant challenges in the area of social protection for combatants and their families. The research analyzes the characteristics of the Croatian model of social support for veterans, which is based on a combination of State-controlled, municipal, and community assistance mechanisms. It has been found that the system of support for veterans in Croatia developed gradually and encompassed a wide range of measures aimed at providing social guarantees, medical care, psychological rehabilitation, vocational adaptation, employment, housing, and support for veterans' families. Significant attention was paid not only to the material aspects of social protection but also to creating conditions for the full integration of veterans into society and the restoration of their active role in the country's economic and public life. The regulatory framework governing the Croatian social protection system for veterans has been analyzed. It has been determined that specialized government agencies responsible for veterans' affairs, as well as numerous veterans' organizations that represent the interests of former military personnel and facilitate their social adaptation, play a significant role in the implementation of State policies. A distinctive feature of the Croatian model is the institutionalization of veteran policy and the creation of specific coordination mechanisms among various social support entities, which enables a comprehensive approach to addressing veterans'

issues. It has been found that certain aspects of foreign experience can be implemented in practice in Ukraine, in particular inter-agency coordination of services, support for veteran-owned businesses, and the involvement of civil society organizations in the implementation of State policy. The article was prepared within the framework of the scientific project «Model of Social Support and Professional Reintegration of Veterans» (project registration number: 2025.07/0433), which is implemented with the financial support of the National Research Foundation of Ukraine.

Keywords: veterans of war; social support; the Croatian experience; social protection; psychological support; pension provision; health care; social sector.

Tabl.: 4. Bibl.: 20.

Kyryliuk Volodymyr V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Socio-Economics and Personnel Management, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteiskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: volodymyr.kyryliuk@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4840-1690>

Riabokon Ivan O. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Socio-Economics and Personnel Management, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteiskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: ivan.ryabokon@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2005-6576>

Після завершення війни за незалежність Хорватії (1991–1996 рр.) держава сформувала комплексну систему соціальної підтримки ветеранів, що стала одним із пріоритетних напрямів державної політики. Її основу становить діяльність Ministry of Croatian Veterans, що координує надання пенсійних, медичних, житлових, освітніх і соціально-психологічних послуг ветеранам і членам їхніх сімей. У ході становлення система еволюціонувала від переважно матеріальної допомоги до комплексної моделі реінтеграції, яка охоплює медичну та психологічну реабілітацію, підтримку працевлаштування, ветеранське підприємництво, діяльність ветеранських організацій і спеціалізованих реабілітаційних центрів. Сучасна хорватська модель передбачає широкую мережу ветеранських центрів, програм психосоціальної підтримки та державного фінансування ветеранських об'єднань, що сприяє успішній адаптації ветеранів до мирного життя.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження проблематики соціальної підтримки ветеранів війни відображено в ряді наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, Довбиш С. М. охарактеризував теоретичні концепції, що покладено в основу сучасних моделей підтримки учасників бойових дій: екологічна модель, транзитивна модель і модель резильєнтності [1]; Швець Т. М. та Озеров М. І. [2], Баковецька О. О. [3] дослідили різні аспекти соціальної реінтеграції ветеранів війни; Єгоричева С. Б. розглянула сучасні фінансово-економічні механізми забезпечення реінтеграції ветеранів в Україні [4].

Суттєвий внесок у дослідження питань соціальної ветеранської політики, соціальної та професійної реінтеграції ветеранів війни зробили науковці кафедри соціоекономіки та управління

персоналом Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана: зокрема, Лопушняк Г. С. розкрила проблематику професійної реінтеграції ветеранів, яку, на її думку, доцільно розглядати не лише крізь призму соціальної підтримки, а й через визнання їхнього досвіду, компетентностей і потенційної цінності для роботодавців, громад і держави [5]; в іншій своїй науковій праці Лопушняк Г. С. разом зі співавторами досліджує міжнародні моделі соціальної підтримки ветеранів, серед яких акцентує увагу на хорватській моделі [6]. Поплавська О. М., Василенко Я. М. у своєму дослідженні обґрунтовують необхідність переходу від медичної до соціальної (безбар'єрної) моделі реабілітації, яка орієнтована на інтеграцію особи в суспільство та ринок праці [7].

Серед зарубіжних науковців, які досліджували проблематику соціальної підтримки ветеранів війни, варто виокремити: Casey A. M., Nolan M., Nixon E. [8] та Kane S. K., Wobbrock J. O., Ladner R. E. [9].

МЕТА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є висвітлення зарубіжного досвіду соціальної підтримки ветеранів війни на прикладі Хорватії та використання цього досвіду для удосконалення соціальної підтримки ветеранів війни в Україні.

У ході дослідження використовувалися загальнонаукові методи аналізу, синтезу та формально-юридичний метод. Використання вказаного методичного інструментарію сприяло ґрунтовному опрацюванню, аналізу та виокремленню релевантної інформації з відповідних джерел і нормативно-правової бази Хорватії.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Досвід Хорватії є особливо актуальним для України, яка вже стикається з необхідністю довгострокової підтримки значної кількості ветеранів

російсько-української війни. Схожість умов, потреба у фізичній та психологічній реабілітації військовослужбовців, забезпеченні їхнього працевлаштування та соціальної інтеграції роблять хорватську модель цінним прикладом для наслідування.

Після проголошення 25 червня 1991 року Республікою Хорватією своєї незалежності проти неї виступила сербська армія. У січні 1992-го Республіку Хорватія визнали на міжнародному рівні, проте воєнні дії через це не припинилися. Протягом Війни за незалежність, за різними оцінками, Хорватія втратила близько 14 тисяч осіб, з яких 43,4% становили цивільні мешканці, а війна супроводжувалася значними руйнуваннями житлового фонду, сплеском безробіття та зубожінням населення після закінчення активних бойових дій. Згідно з даними Реєстру хорватських ветеранів, у період з 1991 по 1996 рр. у конфлікті брало участь понад 506 тисяч осіб, які служили як у бойових, так і в допоміжних підрозділах. Крім того, у 2001–2021 роках Хорватія долучалася до міжнародних миротворчих місій в Афганістані, зокрема в межах контингентів НАТО та ООН [10, с. 9].

Станом на 2020 р. у Хорватії було офіційно зареєстровано 426 956 ветеранів війни. Водночас, за словами міністра, інформація Міністерства оборони та Міністерства внутрішніх справ вказує на те, що фактична кількість ветеранів може бути ще більшою. Ветеранська спільнота становить приблизно 10% населення Республіки Хорватія. Переважну більшість ветеранів складають чоловіки (95,1%), тоді як жінки становлять 4,9%. Найчисельнішою віковою групою є особи від 40 до 54 років, на яких припадає близько 60,7% усіх ветеранів. Середній вік хорватських ветеранів становить приблизно 48,5 років.

Починаючи з 2008 року, комплектування Збройних сил Хорватії здійснюється на добровільних засадах, оскільки систему обов'язкового військового призову було скасовано. Таке рішення ухвалили в межах реформи, спрямованої на професіоналізацію національного війська. Добровільна військова підготовка надає громадянам призовного віку необхідні військові компетентності, знання та практичні вміння для виконання завдань у складі Збройних сил Республіки Хорватія, а також для проходження служби в резервному компоненті. Крім того, успішне завершення цієї підготовки є однією з передумов вступу на професійну військову службу та відкриває можливість зарахування до резерву. Тривалість програми добровільної військової підготовки становить вісім тижнів [11, с. 110].

Основним законом, що ратифікує права ветеранів та їх родин у Хорватії, є «Закон про хор-

ватських ветеранів Вітчизняної війни та членів їх сімей», який діє з 31.07.2021 р. [12] (табл. 1).

Хорватська модель соціального захисту та соціальної підтримки передбачає комплексний підхід до реінтеграції колишніх військовослужбовців. Основними складовими є пенсійне забезпечення, медична та психологічна реабілітація, підтримка працевлаштування, житлові програми і захист сімей ветеранів. Особливу роль відіграє Міністерство ветеранів Хорватії, яке координує програми соціальної адаптації та психосоціальної підтримки. Крім того, Конституція Хорватії прямо зобов'язує державу приділяти особливу увагу захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей.

Хорватія створила одну з найрозвиненіших систем пенсійного забезпечення ветеранів у Центральній та Південно-Східній Європі. Пенсії ветеранів є суттєво вищими за загальнонаціональний рівень (табл. 2).

Як бачимо з табл. 2, середній розмір пенсійного забезпечення ветеранів в 1,7–2,1 разу вищий, ніж середня пенсія по країні загалом. У 2019 р. статистика включала ширше коло категорій ветеранських пенсій (ветерани, інваліди війни, члени сімей загиблих тощо). Після перегляду методології офіційна статистика окремо обліковує отримувачів пенсій за Законом про права хорватських ветеранів Вітчизняної війни.

Медичне забезпечення ветеранів війни в Хорватії має комплексний характер і охоплює не лише лікування фізичних травм, а й довгострокову психологічну та соціальну реабілітацію. До найбільш інноваційних елементів системи належать безкоштовні профілактичні обстеження, спеціалізована реабілітація, лікування в гіпербаричних камерах, широка мережа психосоціальної підтримки та державне фінансування допоміжних медичних засобів [13]. У країні діють ряд медичних програм для ветеранів війни (табл. 3).

Хорватська система працевлаштування ветеранів ґрунтується на принципі активної реінтеграції в економічне життя. На відміну від багатьох країн, де переважають компенсаційні виплати, Хорватія робить ставку на професійне навчання, самозайнятність, розвиток ветеранського підприємництва та стимулювання роботодавців. Особливу роль відіграє Програма професійного навчання та працевлаштування ветеранів і членів їхніх сімей на 2024–2027 роки, що є основним інструментом державної політики зайнятості ветеранів. Активно розвиваються й інші напрями та програми підтримки зайнятості ветеранів (табл. 4).

Програму професійного навчання та працевлаштування ветеранів і членів їхніх сімей на 2024–

Таблиця 1

Основні напрями та законодавство Хорватії щодо соціальної підтримки ветеранів війни

Напрямок	Законодавче регулювання	Основні права та гарантії
Правовий статус ветерана	Закон про хорватських ветеранів Вітчизняної війни та членів їх сімей (далі – Закон про ветеранів)	Визнання статусу ветерана як підстави для отримання соціальних гарантій
Пенсійне забезпечення	Закон про ветеранів та пенсійне законодавство	Пенсії за віком, інвалідністю, пенсії у зв'язку з втратою годувальника, пільговий облік трудового стажу
Медичне забезпечення	Спеціальні положення щодо охорони здоров'я ветеранів	Безоплатне медичне обслуговування, реабілітація, профілактичні огляди, забезпечення медичними засобами, лікування за кордоном у визначених випадках
Психологічна підтримка	Програми Міністерства ветеранів Хорватії та місцевих органів влади	Консультації, психотерапія, сімейна підтримка, кризове втручання
Працевлаштування	Закон про ветеранів та програми зайнятості	Переваги при працевлаштуванні, професійна реабілітація, підтримка підприємництва
Соціальна допомога	Закон про ветеранів	Допомога безробітним ветеранам, одноразова матеріальна допомога, допомога на догляд
Житлове забезпечення	Житлові програми для ветеранів	Пільгові житлові кредити, оренда державного житла, безоплатне виділення земельних ділянок окремим категоріям ветеранів
Освіта	Закон про ветеранів	Пільги для ветеранів та їхніх дітей під час здобуття освіти
Підтримка сімей ветеранів	Закон про ветеранів	Пенсії в разі втрати годувальника, соціальні виплати, пільги для дітей та батьків загиблих військовослужбовців
Громадська інтеграція	Законодавство про ветеранські об'єднання	Право на участь у ветеранських організаціях, державне фінансування їхньої діяльності

Джерело: складено авторами на основі [12; 13].

Таблиця 2

Пенсійне забезпечення ветеранів війни в Хорватії у 2019–2025 рр.

Рік	Кількість отримувачів ветеранських пенсій, осіб	Середня пенсія ветерана, євро на місяць	Середня пенсія в країні, євро на місяць
2019	151892	570	340
2020	150000	600	350
2021	148000	650	370
2022	145000	760	383
2023	71529	1050	491
2024	72220	1180	554
2025	72000	1246	623

Джерело: складено авторами на основі [15; 16].

2027 роки було схвалено Урядом Республіки Хорватія в лютому 2024 р. як наступний етап реалізації державної політики, що продовжує заходи, впроваджені впродовж 2021–2023 рр. [13]. Організаційне забезпечення виконання Програми покладено на Міністерство у справах ветеранів, тоді як її норма-

тивно-правовим підґрунтям є Закон про права хорватських ветеранів Домовинської війни та членів їхніх родин. Головним завданням Програми визначено створення передумов для успішної інтеграції ветеранів і членів їхніх сімей у сферу зайнятості шляхом розвитку професійного потенціалу, набуття

Таблиця 3

Основні програми медичної та психологічної підтримки ветеранів у Хорватії

Назва програми	Період дії	Основний зміст
Програма профілактичних комплексних медичних оглядів хорватських ветеранів	з 2016 р. і дотепер	Щорічні безкоштовні комплексні медичні огляди ветеранів. До 2026 року програмою охоплено понад 140 тис. осіб. Включає лабораторні аналізи, ЕКГ, рентгенографію, УЗД, консультації спеціалістів та ранню діагностику онкологічних і серцево-судинних захворювань
Програма стаціонарної медичної реабілітації ветеранів	Діюча	Передбачає реабілітацію ветеранів із травмами, пораненнями та хронічними захворюваннями, пов'язаними з війною. Реалізується через спеціалізовані медичні заклади та реабілітаційні центри
Програма лікування в гіпербаричній камері	з 2025 р.	Спеціальна програма для ветеранів з важкими наслідками бойових травм, судинними та неврологічними ускладненнями. Гіпербарична оксигенація фінансується державою через Міністерство ветеранів
Програма довготривалого лікування з посиленням доглядом	Діюча	Медичний і соціальний супровід ветеранів похилого віку й осіб з тяжкою інвалідністю. Поєднує медичну допомогу та соціальний догляд
Центри психосоціальної допомоги ветеранам	з 1998 р. і дотепер	Надання психологічної допомоги, лікування ПТСР, сімейного консультування, кризових інтервенцій та соціального супроводу ветеранів. Працюють у всіх регіонах країни
Ветеранські центри Хорватії	з 2022 р.	Комплексна програма реабілітації, фізичного відновлення, психологічної підтримки, рекреації та соціальної адаптації. Центри працюють у Шибенику, Сіні, Даруварі та Петрині

Джерело: складено авторами на основі [13; 17].

Таблиця 4

Основні напрями та програми підтримки зайнятості ветеранів в Хорватії

Напрямок / Програма	Зміст та особливості
Програма професійного навчання та працевлаштування хорватських ветеранів і членів їхніх сімей	Комплексна державна програма, що включає професійне навчання, перекваліфікацію, набуття трудового досвіду та заходи активної політики зайнятості для безробітних ветеранів і членів їхніх сімей
Підтримка самозайнятості	Одноразова безповоротна допомога ветеранам для відкриття власної справи, ремісничої майстерні, компанії або сімейного фермерського господарства
Підтримка стимулювання зайнятості	Фінансова допомога роботодавцям за створення нових робочих місць для ветеранів та членів їхніх сімей
Підтримка розширення існуючої діяльності	Співфінансування розвитку бізнесу ветеранів, фермерських господарств, ремісничих підприємств і нових інвестиційних проєктів
Ветеранські кооперативи	Створення та підтримка ветеранських кооперативів для спільної підприємницької діяльності та виходу на ринок
Професійна реабілітація	Перекваліфікація та адаптація ветеранів із частковою втратою працездатності внаслідок війни
Співфінансування витрат на освіту	Фінансування навчання, курсів підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки ветеранів

Джерело: складено авторами на основі [13; 14].

сучасних компетентностей, розширення можливостей працевлаштування та стимулювання започаткування власної справи.

Важливою характеристикою Програми є її спрямованість на підтримку осіб, які перебувають у найбільш вразливому соціальному становищі. Цільову аудиторію становлять безробітні ветерани, діти полеглих і зниклих безвісти учасників війни, нащадки добровольців, а також діти ветеранів з інвалідністю, які стикаються з труднощами під час пошуку роботи або не мають достатнього рівня професійної підготовки. Такий механізм реалізації державної політики відповідає концепції активного сприяння зайнятості, що передбачає не лише матеріальну підтримку, а й формування сприятливих умов для довготривалої професійної адаптації та повноцінної інтеграції зазначених категорій громадян у сучасний ринок праці. Крім того, Програма враховує актуальні демографічні тенденції та економічні виклики, приділяючи особливу увагу розвитку безперервної освіти, професійного вдосконалення й оновленню кваліфікацій відповідно до потреб економіки.

Система заходів, передбачених Програмою, охоплює широкий спектр інструментів державної підтримки. До них належать фінансування професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, сприяння самозайнятості, надання фінансової допомоги для започаткування або розвитку підприємницької діяльності, а також підтримка функціонування ветеранських кооперативів [13]. Водночас передбачено створення спеціалізованої мережі консультаційних центрів, які надають інформаційну допомогу, кар'єрний супровід, експертні консультації та наставницьку підтримку під час реалізації підприємницьких ініціатив ветеранів. Практичне впровадження цих заходів здійснюється через механізм відкритих конкурсних відборів, у межах яких визначаються умови фінансування, вимоги до учасників і порядок отримання державної допомоги.

У концептуальному вимірі зазначена Програма відображає сучасну модель європейської ветеранської політики, що базується на переході від переважно компенсаційного підходу до активного розвитку людського капіталу. Основний акцент робиться на забезпеченні економічної незалежності ветеранів та їхніх родин шляхом інвестування у професійний розвиток, підтримку підприємництва, підвищення рівня зайнятості та надання комплексного соціального супроводу. Такий інтегрований підхід сприяє ефективній соціально-економічній адаптації ветеранів, їхній успішній реінтеграції в цивільне життя та зміцненню добробуту сімей.

Додатковим інструментом професійної адаптації є діяльність регіональних центрів психологічно-соціальної підтримки та центрів компетентностей Міністерства у справах ветеранів, які забезпечують кар'єрне консультування, оцінювання професійних навичок, допомогу у виборі освітніх програм і супровід під час пошуку роботи. У співпраці з Хорватською службою зайнятості реалізуються заходи з професійної орієнтації, перекваліфікації, стажування та працевлаштування, що враховують індивідуальні потреби ветеранів і кон'юнктуру ринку праці.

Ветерани мають переважне право на зайняття вакантних посад у державних установах та окремих юридичних особах за умови однакової кваліфікації кандидатів. Значна частина державної підтримки спрямована не на соціальні виплати, а на створення власного бізнесу ветеранами через гранти, кооперативи та програми розвитку малого підприємництва.

Система соціальних виплат для ветеранів війни в Хорватії є важливою складовою державної політики соціального захисту. Ветерани мають право на різні види грошової допомоги залежно від ступеня інвалідності, стану здоров'я, матеріального становища та наслідків участі в бойових діях. Однією з основних виплат є щомісячна особиста інвалідна допомога для ветеранів, які отримали поранення або захворювання внаслідок війни. Розмір допомоги залежить від встановленого відсотка втрати працездатності та може поєднуватися з пенсійними виплатами. Також передбачені спеціальні надбавки на догляд і сторонню допомогу для осіб з тяжкими формами інвалідності.

Окремі соціальні гарантії надаються членам сімей загиблих, померлих або зниклих безвісти ветеранів. Вдови, діти та батьки загиблих військовослужбовців можуть отримувати сімейні пенсії, щомісячні грошові виплати та інші види матеріальної підтримки. Діти загиблих ветеранів мають право на освітні пільги, стипендії та допомогу під час навчання. Крім того, законодавство передбачає одноразові виплати у випадку складних життєвих обставин, тяжкої хвороби, стихійних лих або інших надзвичайних ситуацій, що потребують додаткової фінансової підтримки.

Важливим елементом хорватської системи є соціальні виплати, спрямовані на покращення якості життя ветеранів та їхню інтеграцію в суспільство. До них належать компенсації витрат на лікування, забезпечення ортопедичними та технічними засобами реабілітації, відшкодування транспортних витрат для осіб з інвалідністю, а також різні форми житлової підтримки. Соціальна допо-

мога надається через Міністерство хорватських ветеранів у співпраці з органами соціального захисту та місцевого самоврядування. Такий комплексний підхід дозволяє не лише компенсувати наслідки війни, а й сприяти соціальній адаптації ветеранів та підтримці їхніх сімей.

Житлове забезпечення ветеранів війни є одним із ключових напрямів соціальної політики Хорватії та регулюється Законом про права хорватських ветеранів Вітчизняної війни та членів їхніх сімей. Держава надає ветеранам-інвалідам, а також сім'ям загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців право на отримання житлових кредитів на пільгових умовах для придбання квартири чи будинку, будівництва житла, завершення незавершеного будівництва або покращення житлових умов. Крім того, передбачена можливість оренди державного житла з правом подальшого викупу на вигідніших умовах, ніж на комерційному ринку.

Важливим інструментом підтримки є програми фінансової допомоги для придбання або будівництва першого житла. Ветерани та члени сімей загиблих захисників можуть отримати державні субсидії або компенсацію відсоткових ставок за банківськими кредитами. Для осіб із тяжкою інвалідністю, отриманою внаслідок війни, держава також забезпечує безкоштовне надання земельних ділянок під забудову, підведення комунальної інфраструктури або звільнення від частини витрат на комунальні внески. Розподіл допомоги здійснюється на основі спеціальних рейтингових списків, у яких перевага надається сім'ям загиблих ветеранів та ветеранам з найвищим ступенем інвалідності [13].

Окреме місце займають програми будівництва та адаптації житла для ветеранів із важкими пораненнями. Держава фінансує спорудження спеціально обладнаних квартир і будинків, пристосованих до потреб осіб зі 100-відсотковою інвалідністю, а також реконструкцію існуючого житла для забезпечення безбар'єрного доступу. Реалізація таких проектів здійснюється у співпраці Міністерства хорватських ветеранів, Міністерства будівництва та органів місцевого самоврядування. Завдяки цим заходам житлова політика Хорватії спрямована не лише на забезпечення ветеранів житлом, а й на їхню довгострокову соціальну адаптацію та підвищення якості життя.

Ветеранські об'єднання відіграють важливу роль у системі соціального захисту та адаптації ветеранів війни в Хорватії. Після завершення війни у країні було створено багато громадських організацій, що представляють інтереси ветеранів, військових інвалідів, сімей загиблих і зниклих безвісти захисників. Діяльність цих організацій регулюється зако-

нодавством про громадські об'єднання та Законом про права хорватських ветеранів Вітчизняної війни. Держава визнає ветеранські організації важливими партнерами у формуванні та реалізації ветеранської політики, а також надає їм фінансову підтримку через Міністерство хорватських ветеранів [18].

Найбільшим ветеранським об'єднанням є HVIDRA [19] (Хорватська асоціація інвалідів Вітчизняної війни), яка об'єднує ветеранів з інвалідністю та має розгалужену мережу місцевих осередків по всій країні. Значний вплив також мають UHDDR [20], що займається підтримкою ветеранів із посттравматичним стресовим розладом, і Community of Associations of Families of Detained and Missing Croatian Defenders, яка представляє інтереси сімей загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців. Ці організації надають психологічну, правову та соціальну допомогу своїм членам, а також беруть участь у громадських консультаціях щодо вдосконалення ветеранського законодавства.

Крім захисту прав ветеранів, ветеранські об'єднання активно займаються реалізацією програм соціальної інтеграції, працевлаштування, психологічної реабілітації та патріотичного виховання молоді. Вони організовують меморіальні заходи, спортивні змагання, освітні проекти та благодійні акції, спрямовані на підтримку ветеранів і членів їхніх сімей. Завдяки тісній співпраці з державними органами та місцевими громадами ветеранські організації стали важливим елементом хорватської моделі післявоєнної адаптації, забезпечуючи не лише представництво інтересів ветеранів, а й їхню активну участь у суспільному житті країни.

Для України важливим напрямом запозичення є створення цілісної моделі супроводу ветерана на всіх етапах переходу від військової служби до цивільного життя. Ефективність такої моделі значною мірою залежить від налагодженої взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, закладами освіти, службами зайнятості, роботодавцями, громадськими та ветеранськими організаціями. Консолідація зусиль цих суб'єктів дозволяє забезпечити безперервний супровід ветеранів, що охоплює психологічну підтримку, професійну орієнтацію, здобуття нових компетентностей, працевлаштування та подальший кар'єрний розвиток. Водночас залучення закладів вищої та професійної освіти до розроблення адаптованих освітніх програм, а представників бізнесу – до формування програм стажування та працевлаштування сприятиме підвищенню конкурентоспроможності ветеранів на ринку праці.

Одним із ключових елементів хорватського підходу є розвинена система психосоціальної під-

тримки ветеранів та членів їхніх сімей. Особливу увагу приділяють лікуванню посттравматичного стресового розладу, психологічній реабілітації та роботі з наслідками бойових травм. Для України актуальним є розширення мережі спеціалізованих центрів психологічної допомоги, а також залучення громадських організацій ветеранів до процесу підтримки побратимів за принципом «рівний рівному».

Важливим напрямом використання хорватського досвіду є підтримка економічної інтеграції ветеранів. У Хорватії реалізовувалися програми професійної перепідготовки, сприяння зайнятості та розвитку ветеранського підприємництва. Подібні механізми можуть бути ефективними в Україні, де значна кількість ветеранів після завершення служби потребуватиме нових професійних можливостей. Гранти для започаткування власного бізнесу, пільгове кредитування та підтримка роботодавців, які працевлаштовують ветеранів, можуть стати важливими інструментами соціальної адаптації.

Крім того, Хорватія приділяла значну увагу формуванню суспільної поваги до ветеранів та збереженню їхнього соціального статусу. Через меморіальні проекти, освітні програми та діяльність ветеранських організацій держава сприяла інтеграції ветеранів у громадське життя. Для України цей досвід є важливим з точки зору розвитку місцевих ветеранських спільнот, посилення громадянської активності ветеранів та формування культури суспільної підтримки тих, хто захищав державу.

Особливу увагу Україна може приділити розвитку мережі ветеранських центрів, міжвідомчій координації послуг, підтримці ветеранського бізнесу та залученню громадських організацій до реалізації державної політики. Практика Хорватії демонструє, що ефективна підтримка ветеранів є не лише соціальним обов'язком держави, а й важливим чинником суспільної стабільності, національної єдності та післявоєнного відновлення країни. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

- Довбиш С. М. Соціальна підтримка ветеранів та членів їхніх сімей у контексті реінтеграції: теоретико-методологічні підходи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2026. Вип. 2. С. 17–25. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(17\).2026.361088](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(17).2026.361088)
- Швець Т. М., Озеров М. І. Трансформація підходів і моделей соціальної підтримки ветеранів війни в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2026. № 1. С. 298–302. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2026.58.298-302>
- Баковецька О. Соціальна реабілітація та реінтеграція ветеранів війни: міжнародні моделі підтримки та досвід для України. *Вересень*. 2026. № 1. С. 110–118. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2026.09>
- Егоричева С. Б. Фінансово-економічні механізми забезпечення реінтеграції ветеранів війни в Україні. *Економіка і регіон*. 2024. № 3. С. 133–140. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3493](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3493)
- Лопушняк Г. С. Професійна реінтеграція ветеранів війни: проблеми та виклики. *Розвиток ринку праці в умовах глобалізаційних зрушень: виклики для України*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 23 квітня 2026 р.). Київ, 2026. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10748/1/rozvitok_rinku_praci_konf_23.04.2026.pdf#page=225
- Лопушняк Г. С., Кирилюк В. В., Рябоконь І. О. Міжнародний досвід соціальної підтримки ветеранів: порівняльний аналіз моделей та механізмів реінтеграції. *Грааль науки*. 2026. № 66. С. 117–128. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.04.2026.011>
- Поплавська О. М., Василенко Я. М. Удосконалення системи соціальної реабілітації осіб з інвалідністю. *Економіка та суспільство*. 2026. Вип. 85. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-110>
- Casey A. M., Nolan M., Nixon E. 'You lose confidence in being a human being, never mind being a parent': The lived experience of mothers with spinal cord injury. *Qualitative Health Research*. 2022. Vol. 32. Iss. 11. P. 1657–1671. DOI: <https://doi.org/10.1177/10497323221115584>
- Kane S. K., Wobbrock J. O., Ladner R. E. Usable gestures for blind people: understanding preference and performance. *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '11)*. ACM, New York, 2011. P. 413–422. DOI: <https://doi.org/10.1145/1978942.1979001>
- Брус С., Бухта Я., Шматко І. Системи соціальної підтримки ветеранів: Хорватія, Ізраїль, Велика Британія, Сербія та Данія. Аналітична записка / за заг. ред. Д. Султангалієва та Л. Галан. Київ : ГО «Правозахисний центр для військовослужбовців «Принцип», 2023. 104 с. URL: <https://www.pryncyp.org/wp-content/uploads/2024/02/soczpidtrymka-1.pdf>
- Петков С. В., Губарев С. В. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей: досвід Хорватії. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 2. С. 108–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/In.2024.22.2.15>
- Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_121_2758.html
- Croatian veterans. e-Citizens. URL: <https://gov.hr/en/croatian-veterans/90>
- Social security provisions in the Constitution of Croatia. 2014. URL: <https://socialprotection-human->

- rights.org/instru/social-security-provisions-in-the-constitution-of-croatia/
 15. Croatia in Figures. 2025. URL: https://web.dzs.hr/hub25/index_en.html
 16. OECD Reviews of Labour Market and Social Policies: Croatia 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-reviews-of-labour-market-and-social-policies-croatia-2025_90b78cc3-en.html
 17. KBC Rijeka potpisnik Sporazuma o suradnji na provedbi Programa preventivnih sistematskih pregleda hrvatskih branitelja za 2026. URL: https://kbc-rijeka.hr/kbc-rijeka-potpisnik-sporazuma-o-suradnji-na-provedbi-programa-preventivnih-sistematskih-pregleda-hrvatskih-branitelja-za-2026/?utm_source=chatgpt.com
 18. Republika Hrvatska. Ministarstvo hrvatskih branitelja. URL: <https://branitelji.gov.hr/>
 19. HVIDRA. URL: <https://hvidra.hr/>
 20. UHDDR. URL: <https://www.uhddr.hr/>
- ## REFERENCES
- Bakovetska O. (2026). Sotsialna rehabilitatsiia ta reintehratsiia veteraniv viiny: mizhnarodni modeli pidtrymky ta dosvid dlia Ukrainy [Social rehabilitation and reintegration of war veterans: international support models and experience for Ukraine]. *Veresen*, 1, 110–118. <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2026.09>
- Brus S., Bukhta Ya. & Shmatko I. (2023). *Sistemy sotsialnoi pidtrymky veteraniv: Khorvatiia, Izrail, Velyka Brytaniia, Serbiia ta Daniia* [Veteran social support systems: Croatia, Israel, Great Britain, Serbia and Denmark]. Kyiv: HO «Pravozakhysnyi tsentr dlia viiskovosluzhbovtziv «Pryntsyp». <https://www.pryncyp.org/wp-content/uploads/2024/02/soczpidtrymka-1.pdf>
- Casey A. M., Nolan M. & Nixon E. (2022). 'You lose confidence in being a human being, never mind being a parent': The lived experience of mothers with spinal cord injury. *Qualitative Health Research*, 11(32), 1657–1671. <https://doi.org/10.1177/10497323221115584>
- Croatia in Figures. (2025). https://web.dzs.hr/hub25/index_en.html
- Dovybysh S. M. (2026). Sotsialna pidtrymka veteraniv ta chleniv yikhnikh simei u konteksti reintehratsii: teoretyko-metodolohichni pidkhody [Social support of veterans and their family members in the context of reintegration: theoretical and methodological approaches]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, 2, 17–25. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(17\).2026.361088](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(17).2026.361088)
- e-Citizens. *Croatian veterans*. <https://gov.hr/en/croatian-veterans/90>
- HVIDRA. <https://hvidra.hr/>
- Kane S. K., Wobbrock J. O. & Ladner R. E. (2011). Usable gestures for blind people: understanding preference and performance. *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '11)* (p. 413–422). ACM, New York. <https://doi.org/10.1145/1978942.1979001>
- kbc-rijeka.hr. (2026). *KBC Rijeka potpisnik Sporazuma o suradnji na provedbi Programa preventivnih sistematskih pregleda hrvatskih branitelja za 2026*. https://kbc-rijeka.hr/kbc-rijeka-potpisnik-sporazuma-o-suradnji-na-provedbi-programa-preventivnih-sistematskih-pregleda-hrvatskih-branitelja-za-2026/?utm_source=chatgpt.com
- Lopushniak H. S., Kyrlyuk V. V. & Riabokon I. O. (2026). Mizhnarodnyi dosvid sotsialnoi pidtrymky veteraniv: porivnialnyi analiz modelei ta mekhanizmv reintehratsii [International experience of social support for veterans: a comparative analysis of models and mechanisms of reintegration]. *Hraal nauky*, 66, 117–128. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.04.2026.011>
- Lopushniak H. S. (2026). Profesiina reintehratsiia veteraniv viiny: problemy ta vyklyky [Professional reintegration of war veterans: problems and challenges]. *Rozvytok rynku pratsi v umovakh hlobalizatsiinykh zrushen: vyklyky dlia Ukrainy: zbirnyk materialiv IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 23 kvitnia 2026 r.) [Development of the labor market in the conditions of globalization shifts: challenges for Ukraine: collection of materials of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kyiv, April 23, 2026)]. Kyiv. https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10748/1/rozvitok_rinku_praci_konf_23.04.2026.pdf#page=225
- Ministarstvo hrvatskih branitelja. *Republika Hrvatska*. <https://branitelji.gov.hr/>
- narodne-novine.nn.hr. (2017). Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_121_2758.html
- oecd.org. (2025). *OECD Reviews of Labour Market and Social Policies: Croatia 2025*. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-reviews-of-labour-market-and-social-policies-croatia-2025_90b78cc3-en.html
- Pietkov S. V. & Hubariyev S. V. (2024). Administrativno-pravove rehuliuannia sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei: dosvid Khorvatii [Administrative and legal regulation of social protection of servicemen and their family members: the experience of Croatia]. *Pravovi novelty*, 22(2), 108–123. <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.15>
- Poplavska O. M. & Vasylenko Ya. M. (2026). Udoskonalennia systemy sotsialnoi rehabilitatsii osib z invalidnistiu [Improvement of the system of social rehabilitation of persons with disabilities]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 85. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-110>
- Shvets T. M. & Ozerov M. I. (2026). Transformatsiia pidkhodiv i modelei sotsialnoi pidtrymky veteraniv viiny v Ukraini [Transformation of approaches and models of social support for war veterans in Ukraine]. *Naukovy visnyk*

Uzhhorodskoho universytetu. Seriya «Pedahohika. Sotsialna robota», 1, 298–302.
<https://doi.org/10.24144/2524-0609.2026.58.298-302>
socialprotection-humanrights.org. (2014). *Social security provisions in the Constitution of Croatia*. <https://social-protection-humanrights.org/instru/social-security-provisions-in-the-constitution-of-croatia/>
UHDDR. <https://www.uhddr.hr/>
Yehorycheva S. B. (2024). *Finansovo-ekonomichni mekhanizmy zabezpechennia reintehratsii veteraniv viiny v Ukraini* [Financial and economic mechanisms for ensuring the reintegration of war veterans in Ukraine]. *Ekonomika i rehion*, 3, 133–140.
[https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3493](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3493)

Стаття підготовлена в рамках наукового проєкту «Модель соціальної підтримки та професійної реінтеграції ветеранів» (реєстраційний номер проєкту: 2025.07/0433), який реалізується за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Під час підготовки роботи автори використали ChatGPT з метою уточнення деяких наукових термінів. Автори перевірили та відредагували отримані матеріали.

Стаття надійшла до редакції / Received: 12.07.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 26.07.2026
Оприлюднено / Published: 18.08.2026

УДК 330.322:338.2(510)
JEL: H54; L33; O53
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-7-149-158>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В КИТАЇ

©2026 ДЯЧЕК В. В., МІРОШНІЧЕНКО І. П., ЄСАЯН А. А.

УДК 330.322:338.2(510)
JEL: H54; L33; O53

Дячек В. В., Мірошніченко І. П., Єсаян А. А. Особливості розвитку публічно-приватного партнерства в Китаї

Актуальність проблеми зумовлена активним застосуванням публічно-приватного партнерства (ППП) для розвитку інфраструктури в умовах жорстких фінансних обмежень місцевих органів влади. Китайський досвід, що демонструє еволюцію від кількісного буму PPP-проектів до їх подальшого стримування, є унікальним прикладом для аналізу та дає підстави для переосмислення балансу між залученням приватного капіталу, державним контролем і фінансовою стійкістю в країнах, що розвиваються. Мета статті полягає в аналізі досвіду розвитку публічно-приватного партнерства в Китаї: його еволюції, структури, галузевих особливостей та ефективності як інструменту фінансування інфраструктури. Використано історико-логічний і системний методи для періодизації розвитку PPP у КНР, порівняльний аналіз для зіставлення класичної концепції PPP із китайською специфікою трактування «суспільного капіталу», а також метод кейс-стаді для вивчення галузевих проєктів. Досліджено хвилі розвитку PPP в Китаї з 1980-х до початку 2020-х років, кожна з яких формувалася під впливом взаємодії центральної фінансової політики, обмежень на запозичення місцевих органів влади та потреб в інфраструктурних інвестиціях. Розглянуто безпрецедентний бум PPP, ініційований урядовою політикою 2014 року, коли кількість проєктів зросла з 428 до понад 14 тис. протягом трьох років. Проаналізовано особливості участі іноземного та вітчизняного приватного капіталу у водному секторі, а також досвід реалізації PPP у сфері міського транспорту на прикладі лінії метро № 4 в Пекіні. За результатами дослідження встановлено, що державні підприємства становили понад дві третини підрядників у національних демонстраційних проєктах, що свідчить про здебільшого недосягнуту декларовану мету залучення приватного капіталу. Також визначено, що структура платежів поступово змістилася від користувацьких до державних і гібридних, що посилює фінансове навантаження на публічні бюджети та підриває фінансове обґрунтування застосування PPP. Проєкт лінії метро № 4 в Пекіні продемонстрував як переваги PPP (залучення управлінської експертизи, скорочення початкових державних витрат), так і його обмеження (значні транзакційні витрати, дисбаланс умов контракту, суспільна критика надмірного вилучення прибутку приватним партнером). Аналіз водного сектора продемонстрував траєкторію участі іноземного капіталу від початкової монополії до майже повного виходу з ринку. Доведено, що PPP у Китаї виконує переважно допоміжну роль у структурі капіталу інфраструктурного фінансування, а не є самостійним ефективним механізмом залучення приватних інвестицій. Без надійних інституційних запобіжників (прозорого бюджетування, конкурентних закупівель та юридично обов'язкових контрактних рамок) PPP ризикує перетворитися на інструмент прихованих умовних зобов'язань, а не на рушій підвищення ефективності. Отримані результати мають значення для інших країн, що розвиваються, зокрема в контексті постконфліктної відбудови з обмеженою інституційною спроможністю.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство; Китай; інфраструктурні інвестиції; державні підприємства; іноземний капітал; водний сектор; міський транспорт.

Табл.: 1. **Бібл.:** 18.

Дячек Віталій Васильович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління та адміністрування, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: v.v.dyachek@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3542-5669>

Мірошніченко Ілля Петрович – аспірант, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0345-8339>

Єсаян Арман Арменович – аспірант, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5332-7858>

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

ЕКОНОМІКА